

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Moralske Tanker (DK)

Citation: Holberg, Ludvig: "Moralske Tanker", i Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, udg. af F.J.Billeskov Jansen ; Jørgen Hunosøe , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1992, s. 127. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg13val-shoot-idm139659564573424/facsimile.pdf> (tilgået 17. april 2024)

Anvendt udgave: Moralske Tanker

tilladelige *Satyres* ere de, som ere almindelige, og ikke sigte paa Personer i sær. En *Satyre*, som angriber det heele Menneskelige Kiøn, er uskyldigere end den, der sigter paa en vis Nation; en der sigter paa en heel Nation, er uskyldigere end den, der angaaer en Familie; og denne igien mindre end den, der angriber visse Personer.

De utilladelige *Satyres* sigte enten paa uskyldige eller skyldige Personer: de første ere mest strafværdige, efterdi udi dem er Forurettelse: de sidste, skjønt de intet indeholde uden hvad sandfærdigt og beviisligt er, kand de dog ikke *tolereres* udi et *Societet*; thi udi saadan *Satyre* er en Straf eller Hævn, hvilken alleene tilhører Øvrigheden. Den er, siger en vis *Autor*, en hemmelig og forklædt U-ret, som er vanskelig at fordoje, efterdi den fører en slags *Superiorite* og Myndighed med sig.

En utilladelig *Satyre* skeer paa adskillige Maader. Nogle gaar rent til Verks, og *criticere* Personer uden Omsvøb. De samme kand derfor sættes til rette, og straffes. Andre bruge Omsvøb, saaledes, at de derfor efter Lovene ikke kand straffes, skjønt de undertiden bide sterkere, end de første. Saaledes *criticere* een visse Folkes Gierrighed, *Debauche* og andre Fejl, og derfor straffes efter Fortieneste: andre gjør det selv samme; men, som det skeer udi andre Personers Navn, bliver det ikke lagt dem til Last. Virkningen er den samme, og *Intentionen* undertiden slemmere: men Maaden, paa hvilken det skeer, befrier dem ikke alleene for Straf, men endogsaa for Eftertale. Jeg haver for Exempel kiendt en *medisante* Kone, der dog ikke blev holdt derfor, efterdi hun aldrig lastede noget udi sit eget Navn. Naar hun vilde tilkiendegive, at hendes Naboerske var *Coquette*, plejede hun at sige: *Den gode Dame haver mange Fiender. Alle sige, at hun er sin Husbonde utro. Det kand være hende paadigtet. Verden er ond, og andet deslige.* Saa at hun ynkede og hudflettede tillige. Det er med Høflighed at sætte en Kniven i Struben, og som den Franske Poet siger:

*C'est medire avec art,
Et c'est avec respect enfoncer le poignard.*

En saadan *Satyre* er skarpere end den, der siger reent ud:

Pastillos Rufinus olet, Gorgonius hircum.

Thi *Critiquen* fæstes des meere Troe til, efterdi den synes at komme fra en medlidend Ven. Mange betiene sig af den slags Maade at satyrisere paa, og det med *Succes*: thi de berømmes for *Discretion* og Æmhed mod deres Næste, og faaer dog sagt alt hvad de ville have sagt til deres Beskiemmelse. Man kand ligne dem, som udaf Ondskab, skjønt paa en høflig Maade satyrisere, med *Nabid's Machine*, hvis Historie er denne. Den Lacedæmoniske Tyran *Nabis* havde ladet giøre en *Machine* efter sin Hustrues Lignelse, som han kaldte *Apega*. Samme *Machine* var saaledes indrettet, at den kunde bevæge sig, gaae og omfavne Folk: men dens Arme vare besatte med Jernpikker, saa at Fauntaget derudover blev blodigt. *Nabis* havde tit Bud efter een og anden Lacedæmonisk Borger, for at udpresse Penge af dem: hvis nogen med gode beqvemmede sig dertil, lod han dem gaae bort i Fred. De derimod som undskyldte sig, henvisede han til *Apega*, sigende: *min Hustrue kand maaskee med sin Veltalenhed meere udvirke end jeg*. *Apega* blev derpaa frembragt, hvilken omfavnede Borgerne saaledes, at deres Ryg og Sider bleve blodige, og at de derudover lovede meer end de kunde holde.

Der er endnu en anden Maade at satyrisere paa, som bestaaer i ufor nødne Apologier og Forsvars Skrifter, hvorved foraarsages, at en Fejl, som tilforn var ikkun faa bekiendt, bliver kundbar for alle. En saadan slags Apologie fortælles at være giort af en Neder-Sachsisk Præst saaledes. En af hans Tilhørere beklagede sig for ham, at nogle udi Meenigheden skieldede ham for en Hanreder. Præsten bad ham at give sig tilfreds, og næste Søndag derefter holdt paa Prædikestolen saadan Tale: *Saasom nogle her af Meenigheden haver foregivet, at N. N. er en Hanreder, da maa de vide, at saadant ham usandsfærdeligen er paadigtet: og posito, at derudi var nogen Virkelighed, saa gaaer det eder ikke an*. Man kand let slutte, hvad Virkning saadan Forsvar kunde giøre, og hvor liden Tieneste den gode Mand derved skeede. Denne Apologie havde ikke bedre Virkning, end den Æresbeviisning, som skeede for nogle Aar siden Cardinal *Mailly*, Erkebispn af Rheims. Samme Erkebisp var forhadt udi Staden, efterdi han forfuldte alle dem, som ikke ville antage den bekiendte *Constitutio Unigenitus*. Blant hans faa Tilhængere var Stadens Skarpretter, hvilken engang ved et Indtog, for at lade see sin Æstime for samme Prælat, lod udhenge hans Billede for sine Vinduer. Ved hvilken Nidkierhed og Æresbeviisning den gode Cardinal intet andet vandt, end at Folk sagde, at Skarpretteren havde hængt